

Драгомир Ацовић: РЕЧНИК ХЕРАЛДИКЕ: ВАСИЛИСК И КОКАТРИКС, АСПИДА И ЗИЛАНТ; МАЛИ МОНСТРУМ - ВЕЛИКА НЕВОЉА!

Dragomir Acovic: HERALDIC DICTIONARY: BASILISK AND COCKATRICE, SKOFFIN AND ZYLANDT; SMALL MONSTER - BIG TROUBLE!

Василиск, односно кокатрикс, спада у хералдичке монструме. који се у пракси не срећу често. Ипак, није ни онако редак како би се могло помислити. Готово да нема публикације која се бави теоријским аспектима хералдике, а да василиску и кокатриксу не указује дужну пажњу. У хералдици српских породица овај мотив нисмо уочили, али је зато упадљиво присутан у скулпторалној декорацији српских средњовековних сакралних грађевина, што га чини сасвим могућим мотивом у оквиру репертоара нове српске хералдике.

Василиск је отеловљење чистог зла, без мрље добра, казна за оне који се одупирају Богом дарованој власти, и тумачи се као уништавајући аспект ватре (види Гербранта и Шевалјеја). Бартолони га описује као знак клеветника и претсказање смрти. С друге стране, Л. Бандеира наводи да у хералдици василиск означава древност рода, потенцију, снагу, моћ.

У Старом завету василиск се помиње на неколико места (мада се у Даничићевом преводу редовно реч "vasilisk" супститује појмом "аспид"). Тако се у псалму 91. (стих 13) вели: "На лава и аспиду насту - паћеш и газићеш лавића и змаја", што блажени Августин тумачи победом Христа над четири појавна вида Сотоне, а 9. глава књиге пророка Јеремије (стих 17) упозорава: "Јер, њво, ја ћу пустити на вас змије, аспиде, од којих нема бајања, те ће вас уједати, говори Господ."

Извори се углавном слажу у погледу по-рекла василиска, а домицил му лоцирају у Северну Африку или у област Кирене. Монструм, наводно, настаје, у ноћи када је звезда Сиријус (звана "Псећа звезда") у зениту, а црни седмогодишњи (или деветгодишњи) певац снесе на ћубришту јаје. На том јајету мора да лежи крастави жабац током више година (и до девет!), који је потребно да би се из јајета излегао василиск. Неки извори (нарочито енглески) наводе да се из петловог јајета увек излеже кокатрикс, а да се василиск излеже тек из јајета које снесе деветгодишњи кокатрикс. (У популарној илустрованој књизи Уне Вудраф, *Gaius Plinius Secundus: Inventorum natura*, која псеудо-научно парофразира Плинија, сажето је виђење василиска и његовог леталног дара: *In locis desertis Africae australis habitant illi serpentes formidulosissimi, basiliscos lego.*

Ubicumque commorantur, regionem in locum desertum convertunt. Vis oculorum obtutus tam exitialis ut rumpere saxa, herbas exurere aspectu solo possint. Aves et medio volatu concidant... et aqua ipsa unde sitem sedant

Кокатрикс у апокрифном грбу Императора Трапезунта (према "Гробовнику" Конрада Гриненберга из 1483). *Apostrophal "Cockatrice Arms" of the Emperor of Trebizond (after Conrad Grünenberg's "Wappenbuch" of 1483).*

iam inde venenata manet. Quorum primum dicitur de Gorgonis sanguine genitum; fetus tamen ova pariendo progenerant, quae bufo-nibus ortu Caniculae incubantur. Omnia anti-malum mustellae solae his talibus monstribus nil mali concipiunt. Creditur etiam basiliscos cantum gallorum timere."). Као што се види, василиску се приписује смртоносан поглед, додир, задах и дах; предање му придаје моћ да својим отровом делује кроз копље коњаника који га прободе. Једино створење које је изузето од леталног дара василиска је ласица, а плаши се кукурикања петла (ваљда део вампирског предања комбинован са онтолошким страхом од оца?), док је за самог василиска убиствен поглед на сопствени одраз у огледалу (алузија на горгону Медузу, из чије је крви, наводно, потекао први василиск!). Плиније му приписује и величasti белег, налик царском венцу, на челу (тome и дугује своје "царско" име), али и неимпозантан стас од свега двадесетак сантиметара.

Литература познаје неколико локалних варијанти предања о василиску. Тако Барбер и Ричиз наводе да на Исланду постоји предање о скофину чији је поглед смртоносан, и који се може уништити само погледом на другог скофина или директним погледом сребрним зрном на коме је уре-

зан крст. Руси, пак, баштине татарску легенду о зиланту који је, по предању, био змајски цар, владар бројних змајева који су настањивали област Казања. Татарски хан је принео жртве духовима, запалио велику ватру и бацко клетву на змајеве, након чега су они побегли на Змајску гору (Цилантау). На њој је чаробњак Хаким коначно победио и уништио зиланта, али је његов лик опстао као грб казанског царства и града Казања. У складу са каснијим трансформацијама предања, првобитни змајски цар је постао змија и коначно василиск.

Хералдичка литература често меша василиску и кокатриксу са (у извесном смислу) сродним монструмима (као што су крилате змије или амфистерија, односно двоножни змај).

Василиск се описује као композитна фигура, са телом змије, репом савијеног у колут, главом и крестом петла, а приказује се у две варијанте:

- главе крунисане зракастом круном или дијадемом, са осам кокошијих ногу, телом прекривеним крљуштима, без крила, са змајским језиком;
- као "а", али без круне, само један пар кокошијих ногу, крила као у слепог миша, реп се завршава малом змајском или змијском главом.

Кокатрикс је сличан василиску, али не-ма змајске (змијске) главе на завршетку репа, увек има само један пар ногу, и та-које се среће у две варијанте:

- глава и тело петла обрасли перјем осим репа који је прекрiven крљуштима, крила као у слепог миша, а реп (понекад) као змајски – завршен стреласто;
- као "а", али крила орловска и обрасла перјем (у овој варијанти понекад се изузетно реп завршава малом змајском главом, као у василиска).

Двоножни змај је доста чест мотив енглеске, немачке и италијанске хералдике. Кључ за разумевање његовог сродства са василиском је термин *wyvern* или *voivire*, који долази од саксонског *wivere* (змија). Од кокатрика се разликује орловским (уместо кокошијим) ногама и змајском главом. Казањски зилант би припадао овом типу монструма. Посебни тип двоножног змаја је *hydra*, која има седам глава (понекад и коју мање!).

Амфистерија је крилате змије змајских ногу, а реп јој се завршава једном или са више змијских глава.

У пракси постоје бројна одступања и комбинације основних варијанти. Често није могуће прецизно установити која је варијанта извршена била у питању (на пример: монструм у грбу грофова од Вурмбрранда, за које се углавном мисли да представља двоножног змаја, могао би

бити и василиск, како верује Максимилијан Грицнер). Енглези при блазонирању својих грбова готово искључиво користе термин **кокатрикс**, чак и онда када се чини да нема сумње да је у питању **vasilisk**. Бартол Змајић каже да се

Василиск по Плинију. *Basilisk after Plinius.*

Једна стара представа василиска.
An old rendering of Basilisk.

василиск увек приказује зеленом бојом, што, наравно, није тачно. У руској хералдици, зилант се блазонира као змај црне боје, црвених крила. У грбовима грађанских родова *Aigl* и *Geyss* наилази се на необичну подврсту василиска, ако је то василиск, са рибљим репом и без уobi-чајеног репног колута.

Терминолошки еквиваленти:

Или ***Василиск** или **Базилиск**= Basilic (француски), Basilisk (немачки и енглески), Amphisian Cockatrice (енглески), Василиск или Зилант (руски), Regulus или Basilicus (латински), Basilisco (италијански).

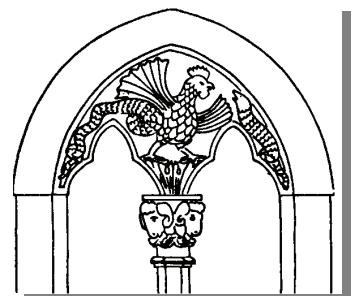
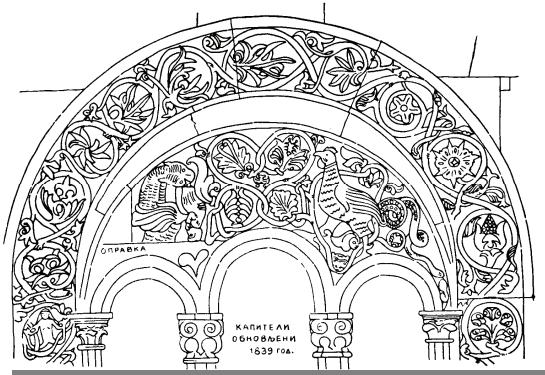
***Кокатрикс**= Cockatrice (енглески).

***Крилати змија**= Amphistere (енглески и француски), Anfistero или Anfishena или Anfittero (италијански).

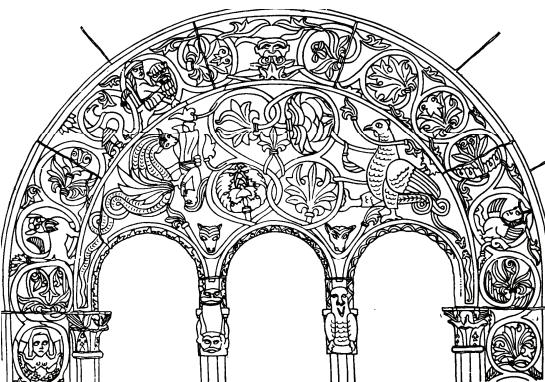
***Двонојки змај**= Wyvern (енглески), Lindwurm (немачки) Vouivre (француски).

Представе василиска код Срба: најпознатије су оне са олтарске апсидалне трифоре на Богородичној цркви у Студеници и на цркви дечанског Манастира, где се јављају у комбинацији са двоножним змајем. У оба случаја типолошки василиск припада варијанти кокатрикаса “б.”. Истом типу припада и кокатрикс на фрагменту пода цркве манастира Светих Арханђела код Призрена, док мотив на бифори дечанског манастира представља василиска типа “б.”.

Двонојке змајеве, осим поменутих представа у Студеници и Дечанима, можемо видети и у Светим Арханђелима (под), Хиландару и Лазарици (парапетне плоче), прозорима Лазарице и Велуће, јужној бифори Каленића, дечанском коросу, и тд. У европској хералдици најпознатија је појава василиска као чувара грба града Базела, у Швајцарској. У породичној хералдици налази се василиск у грбовима породица von Kippach (Баварска) и Heusin-

Кокатрикс на бифори дечанског манастира (14.к). Cockatrice at the biforum of the Dečani Monastery (14th century).

Апсидална трифора цркве манастира Дечани, са представама двонојног змаја и василиска (14. век). Absidal triforium of the Dečani Monastery (14th Century), with images of Wyvern and Basilisk.

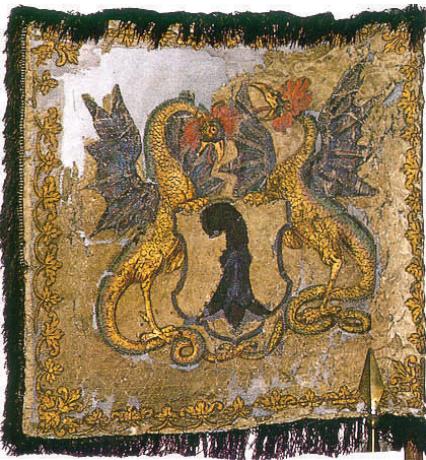
Зилант у грбу Казанског царства (горе) и у грбу Казанске губерније (доле). Zyllant in the Arms of the Empire of Kazan (above), and of the Governorate of Kazan (below)..

кљуна и исплаженог змајског језика; тело василиска је покривено перјем, крила су му стандадно спуштена и перната, а реп

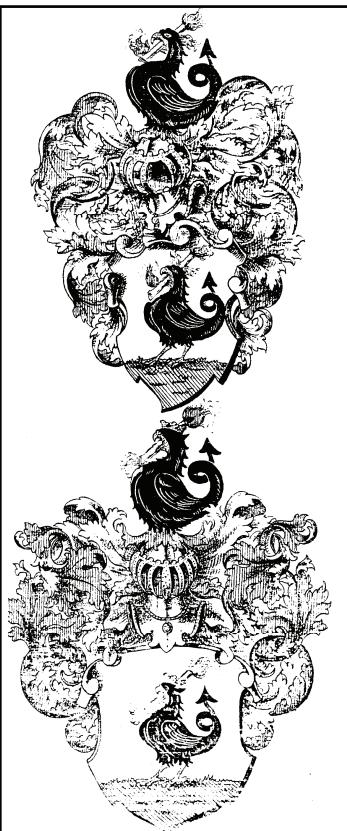

Разни примери хералдичког приказа василиска и кокатрикса. Various modes of heraldic interpretation of the Basilisk and Cockatrice figures.

Три представе гроба Базела. Први с лева је базелски стег са два пропета василиска у асиметричној диспозицији. У средини је витраж на коме су приказана оба држача са стегом и штитом, док је десно отисак базелског штампарија из 16. века, на коме је врх педума окренут у лево, а као чувар гроба се појављује само један василиск.

Three armorial compositions of Arms of Basel (Banner, Stained Glass window, and printer's mark from 16th Century), all displaying Basilisk supporters.

Две представе изворног гроба грофова од Вурмбранда. Гроб је алузијан (од Wurm= црв, змија; змај, и Brand= пожар, ватра), али је Грицнер вероватно у праву када је фигуру препознао као василиска (на шта би посебно указивала круна на глави). Two Stammwappen of the Counts von Wurmbrand, displaying a monster that Gritzner, probably correctly, identified as Basilisk.

Представа василиска по Валтеру Леонарду (доле). A Basilisk as interpreted by Walter Leonhard (below).

Гроб италијанских династа Маласпина, из гране "Цветни трн" (Spino fiorito). Гроб гране је стилизовани трнов жбуњ (друга грана, звана "Осушени трн", или Spino secco, уместо цветова има оштро трње). У членци се види василиск или кокатрикс, са поновљеном умањеном, главом на крају репа. Грана "Осушеног трна" у членци има главу штуке. Тринаести век. Arms of the Italian Malaspina family, Spino fiorito line, which displays the Cockatrice crest; the other line (Spino secco) used different crest (a spike head issuant). Thirteenth Century, Verona.

Величанствена интерпретација кокатрикса раширених крила (вероватно Ентони Вуд или Џон Фергусон ?), из књиге Стивена Фрајера. A magnificent rendering of a Cockatrice with wings displayed (probably A. Wood or J. Ferguson, from the book edited by S. Friar).

покрiven крљуштима и завршен малом змијском главом исплаженог змајског језика; ноге су кокошије (петлове) изражених ноката;

д) посебно се блазонира положај крила ако није стандардан (ако су подигнута,) и промена стандарда крила (као у слепог миша, кожната, уместо пернатих), или ако је изменењен става (пропет, на пример, што се – с обзиром да има само две ноге – дешива ако је вертикалност композиције наглашена, као у случају приказаних примера гроба Базела); посебно се блазонирају боја тела и репа (ако је различита од тела), креста и ресица, кљун и језик, ноге и нокти;

ђ) нема стандардне боје василисковог тела;

е) стандардни положај је главе окренуте у десно; ако је глава окренута у лево василиск је контуриран, а ако му је само глава окренута у лево, а тело у стандардном положају, онда је у осврту.

Пример блазона: на златном пољу црни василиск, плавог кљуна и језика, црвеној крећи и ресици, црвених ногу и плавих нога.

Литература:

H.J. Pinches, *European Nobility and Heraldry*, Ramsbury 1994; P. Costello, *The Magic Zoo, The Natural History of Fabulous Animals*, London 1979; Pliny, *The Historie of the World, Commonly Called, The Natural Historie of C. Plinius Secundus*, London 1634; R. Dennys: *The Heraldic Imagination*, New York 1975; W. Leonhard, *Das grosse Buch der Wappenkunst*, München 1977; B. Zmajic, *Heraldika*, Zagreb 1971; J. Parker, *A Glossary of Terms used in Heraldry*, 1894, reprint Rutland 1982; G. Bascapé, *Insegne e simboli, araldica pubblica e privata, medievale e moderna*, Roma 1983; F. Bartholoni, *Guide du blason*, Paris 1975; Н.Н. Сперансов, *Земельные гербы России XII-XIX вв.*, Москва 1974; A.C. Fox-Davies, *Complete Guide to Heraldry*, London 1925, reprint 1996; L. Bandeira, *Vocabulario heraldico*, Lisboa 1984; R. Barber & A. Riches, *A Dictionary of Fabulous Beasts*, Ipswich 1975; G. Oswald, *Lexikon der Heraldik*, Leipzig 1985; П.П. фон Винклеръ, *Гербы городовъ, губерній, областей и посадовъ российской имперіи*, С. Петербургъ 1899, reprint 1990; S. Friar, *A New Dictionary of Heraldry*, London 1987; A. Fox-Davies, *The Art of Heraldry*, 1904, reprint New York 1976; O. Neubecker, *Grosses Wappen-Bilder*

Lexikon, Augsburg 1997; H. Bedingfeld & P. Gwynn-Jones, *Heraldry*, Leicester 1993;

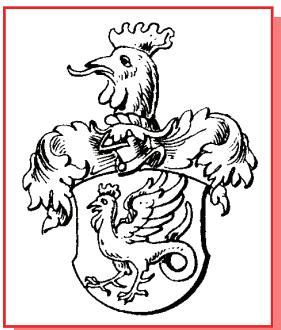
The Article discusses the problem of the Basilisk motive in new Serbian heraldry. There are no known historic antecedents for the correct representation of this heraldic monster in national heraldry. Therefore, models of Basilisk, Cockatrice, Wyvern, Amphistere, Zylant and Hydra as known in European heraldic practice and theory are analysed, and the standard of blazoning proposed - based on the sculptural image of Basilisk or Cockatrice in medieval Serbian art.

Грб са мотивом кокатрика породице Џона Ленглија из 1632. године. Cockatrice arms of John Langley, 1632.

Необична варијанта василиска (?) у грбовима породица Ајгл и Гајс. Unusual variant of Basilisk in arms of Aigl and Geyss families.

Грб породице Хојзингер са мотивом василиска: членка је проблематична, јер може бити и петлована глава с обзиrom да језик није назначен као змајски. Heusinger family arms.

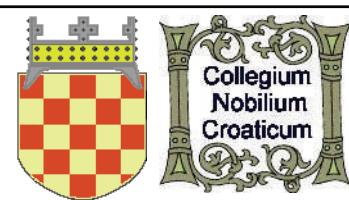

ВЕКСИЛОЛОШКА АСОЦИЈАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ VEXILLLOGICAL ASSOCIATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Посредством Интернета сазнајемо да је још 1996. године основана Асоцијација под горњим именом. На челу јој се налази Велид-ага Велагић. Поседују лепо уређен вебсајт са локалном тематиком на енглеском и "босанском" језику (ако бар један од тих језика знаете, допуните своју биографију примедбом "мултилингвалан").

We have learned from Internet that there is an Vexillological Association of Bosnia and Herzegovina, presided by one Velid-agha Velagich. The site is bilingual (English and "Bosnian", whatever that may be). It is well designed and appointed site, and - apart from some of statements - has some interesting items.

Serbian Heraldry Society, as editor of this Gazette, does not claim ownership or copyright of the illustrations or texts contained in this internal paper of the Society. It is a publication with circulation limited to the membership only and might, in some cases, be exchanged with other Societies as exchange of information pertaining to the field of interest of this and similar societies. Therefore, any reproduction aimed at public use or exploit of such material might constitute an infringement of the copyright and trespassing of the ownership rights for which this Society or its Officers will bear no responsibility.

ХРВАТСКИ ПЛЕМИЋКИ ЗБОР college of croatian nobles

Асоцијација хrvatsких племића, образована у време сеџесије, има свој интернет вебсајт, на коме се може видети виртуелна галерија грбова и наћи подаци о појединим члановима који имају сопствене странице на сајту. Ту су и неке породице неспорно српског порекла (као Аранчики), породице које спадају и у српско прирођено племство (као што су Борели), а има и неких чија је племићка афилијација – благо речено – врло натегнута.

1/ Аранчики (Aranicki), 2/ Тартальја (Tartaglia), 3/ Буњин (Bona), 4/ Циндро (Cindro), 5/ Гризогон (Grisogono), 6/ Борели (Borelli), 7/ Вуковић (Vukovic), 8/ Павловић (Pavlovic), 9/ Арнери (Arneri).

The College of the Croatian Nobles has been established during the period of Seccession from Yugoslavia. The College now has own Web-Site and personal Pages of about two dozen member families.

Карађорђеве звезде са мачевима/ Golden Soldiers' Order of Star of Karageorge with swords

SZKZM: Сребрни војнички Орден Карађорђеве звезде са мачевима/ Silver Soldiers' Order of Star of Karageorge with swords

BOM I: 1. Степен Ордена белог орла са мачевима/ GC Order of the White Eagle with Swords

BOM II: 2. Степен Ордена белог орла са мачевима/ GO Order of the White Eagle with Swords

BOM III: 3. Степен Ордена белог орла са мачевима/ Com. Order of the White Eagle with Swords

BOM IV: 4. Степен Ордена белог орла са мачевима/ Off. Order of the White Eagle with Swords

BOM V: 5. Степен Ордена белог орла са мачевима/ K. Order of the White Eagle with Swords

302 & (256 +): 302= укупан број додела/ total number of awardees; &= додатне доделе по основу похвале/awards based on mention in dispatches in addition; (256 +)= број постхумних додела у укупном броју додела/posthumous awards included in total number of awards

Одликовање	додељено
KZM I	1
KZM II	-
KZM III	1
KZM IV	98 (64 +)
VZKZM	302 & (256 +)
SZKZM	16 (10 +)
BOM I	-
BOM II	-
BOM III	-
BOM IV	7
BOM V	31 (5 +)

Како што се види, код Ордена Карађорђеве звезде са мачевима 4. ст. проценат постхумних додела износи 65,3%, док код Златне војничке Карађорђеве звезде са мачевима досеже невероватних 84,7%, са 62,5% за Сребрну војничку Карађорђеву звезду, а 16% за Орден белог орла 5. степена. При овако високом проценту постхумних додела, када се томе додају и они који нису доживели крај рата, или пре живели "ослобођење", није за чуђење што колекционарско тржиште, иначе веома осетљиво и индикативно, није регистровало појаву инсигнија лица одликованих за храброст или заслуге од стране легитимне владе краљевине Југославије током 2. Светског рата. Поставља се питање да ли су инсигније већини одликованих икада и уручене. Став послератних власти према припадницима и борцима краљевске војске добро је познат; њима заслужене привилегије не само што нису признаване, него је сама припадност тој војсци у великом броју случајева била довољан разлог за прогон или хапшење.

Објављивањем овог, макар непотпуног, шематизма, СХД испуњава један историјски

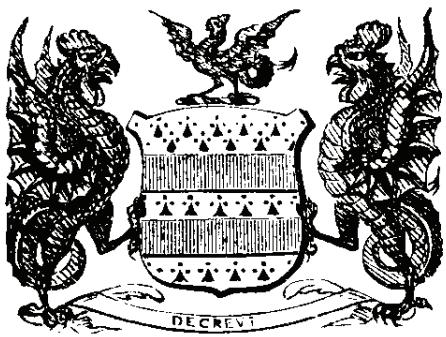
дуг који није само наш!

У наредном броју објављамо шематизам одликовања Златном и Сребрном медаљом за храброст.

ВАСИЛИСК И КОКАТРИКС –додатак BASILISK & COCKATRICE - an addendum

Гробви три британскоирска рода поменута у тексту о василиску и кокатриксу, одозго на доле: грб ерла од Вестмита (из рода Нагент), грб баронета Нагента и грб ерла од Даномора (из дома Хели-Хачинсон).

Armorial achievements of the three Irish - British families mentioned in the article on Basilisk and Cockatrice, downwards: arms of the Earl of Westmeath (de domo Nugent), of the Baronet Nugent, and of the Earl of Donoughmore (de domo Hely-Hutchinson), all with Cockatrice crest and supporters.

The cognizance of the awards bestowed by King Peter II upon motion of the legitimate Royal Government of Yugoslavia in exile during the 2nd World War has remained fragmentary. The archives remain out of reach, the printed sources - including Official and Military Gazette - are not available. The studies of the national phaleristic history published here after the World War, lacking any primary or secondary source, refrained from dealing with period after April 6th 1941. Although majority of Authors had no such idea, the result effectively was that the Communist assertion that with the German Occupation both legitimacy and legality of the Kingdom ceased to exist.

However, owing to efforts of Captain Bozhidar Cheranich, who as an émigré published a paper titled "Ad-dendum to Letter of the 57th Class of the Lower Degree School of the Military Academy", a publisher from Milwaukee printed a small monograph containing the excerpts of all the Decree of the Royal Government in exile, from which we have compiled and edited an uncomplete Schematism of Decorated Persons. This issue of SHD Gazette contains names, military ranks, number and date of Decree of persons awarded Orders of the Star of Karageorge with Swords or of the White Eagle with Swords.

The salient characteristic of the awarding policy are apparent:

- huge percentage of awards were made posthumously,
- the higher classes of orders are conspicuously absent from the list, perhaps intentionally postponed until the end of the War,
- the awards of Silver Soldiers' Order of Star of Karageorge with Swords are unusually scarce compared to the awards of the senior class of the Gold Order,
- with exception of general Mihailovich, there are no other General Officers among the awardees.

The single most appalling fact is the percentage of posthumous awards when compared to the total number of awards. For Knight Class of the Star of Karageorge it amounts to 65,3%, while for Gold Soldiers' Order it reaches amazing 84,7%, with 62,5% for the Silver Order, and only 16% for Knight Class of the Order of White Eagle. With this high percentage of the posthumous awards, and with addition of those that did not live to see the War end and those that did not survive the communist "Liberation", one should not wonder that we did not observe any of 2nd WW Royal insignia at the collectors' market. One is left to wonder if all the living awardees were ever invested with insignia. The post-War attitude of the Communist Government of Tito towards the soldiers or volunteers of the Royal Army is well known; their well earned merits were not recognized, and the sheer fact of having been in Royal Army was often sufficient reason for maltreatment or even imprisonment.

With this small contribution to well earned remembrance of all those that fought and perished, SHD hopes to help pay a debt of gratitude that should not be ours only.

In next installment Gazette shall publish Schematisums of Gold and Silver Bravery Medal recipients.

Драгомир Ацовић / Dragomir Acovic